

ادبیات کودک اسکاتلند

- The world of children literature
- Carmen Garcia surralles and antonio Mereno verdulla with Marisol Dorao

ترجمه: شهلا انتظاریان

(Iris Mac Farlane) و همین‌طور نورا و ویلیام مونتگمری (Norah and William Montgomerie) به جمع‌آوری آن‌ها پرداختند.

یکی از ویژگی‌های ادبیات کودک اسکاتلند را می‌توان نزدیکی آن با سنت قصه‌گویی شفاهی و رابطه قصه‌گو با مخاطبان خود دانست.

یکی دیگر از خطوط برجسته تألیف‌های خاص کودکان در اسکاتلند، جنبه آموزشی بوده است. برخی از «کتاب‌های پرورشی» (و آثار جدیدتر درباره رفتار با نوجوانان) راه خود را در اسکاتلند پیدا کرده و به ترجمه آن‌ها همت گمارده شده است (مثلاً کتاب دولت شاهزادگان قرن پانزدهم، نوشته سرگیلبرت (Sir Gilbert Heay's Buke of the Governace of Princes). از قرن هجدهم به بعد، کتاب‌های دست‌نویز، از جمله لیلی و موری (Lily and Murray) چاپ می‌شود و در مدارس مورد استفاده قرار می‌گیرد و به دلیل رشد بازار آموزش، چنین آثاری منبع اصلی کسب درآمد و کپی‌رایت مورد بحث میان ناشران است. آثار فراوانی از لندن و از طریق ادینبرگ وارد اسکاتلند می‌شود و در آن جا توزیع می‌گردد. در سال ۱۷۱۴، توماس رادیمان (Thomas Rud-diman) دست‌نویزبان معروف خود را نوشت و علاوه بر آن، عقاید جان لاک (John Locke) را به مردم اسکاتلند معرفی کرد. بعدها، در قرن نوزدهم، آثار آموزشی قدیم کودک و نوجوان، با فعالیتهای شکرکتهایی هم‌چون نلسون و بلکی (Nelson and Blackie) و به ویژه پس از فعالیتهای آموزشی سال‌های دهه ۱۸۷۰، پیشرفت چشمگیری یافت.

بسیاری از نوشته‌های قدیمی، با عنوان «کتاب‌های دینی کوچک»، راه خود را در بین کودکان گشودند. برای مثال، از پیشرفت زائران (The Pilgrim's Progress، اثر بونیان (Bunyan) که به وسیله جیمز اور (James Orr)، در سال ۱۸۰۰ و نیز توسط بلاکی در سال ۱۸۲۰ منتشر گردیده است، نمونه‌هایی خلاصه شده وجود دارد. در سال ۱۷۹۵، دو نمونه از آثار ایزاک واتز (Issac Watts) به زبان سلتی (ایرلندی / اسکاتلندی) ترجمه و سرودهای آسمانی وی بارها تجدید چاپ شده است. کار انتشار آثار دینی و سرودهای مذهبی کودکانه را توماس نلسون (Thomas Nelson) در

اسکاتلند در تاریخ و توسعه ادبیات کودک بریتانیا، جایگاهی خاص دارد. خالقان پیتترین (جی.ام.باری) (Peter pan)، هنری بسکرویل آرتور کونان دوویل (J.M.Barrie)، Henry Baskerville (Arthur Conan Doyle)، تاد کنیث گراهام (Kenneth Gra-(Mr Toad)، هامه (Joan Lingard) و کوبین و سادی جوان لینگارد (Kevin and sadie) نویسندگان اسکاتلندی بوده‌اند.

سابقه تألیف و نشر آثار کودکان در کشور اسکاتلند، به چند صد سال پیش باز می‌گردد که ابتدا سه زبان (اسکاتلندی، سلتی و انگلیسی) و دو فرهنگ (های‌لندی و لواندی) را دربرمی‌گرفته است. تألیف آثار کودکان و بزرگسالان تا قرن نوزدهم، به دلیل رمان‌های سلحشورانه و سرودهای «بالاد» برگرفته از ادبیات غنی شفاهی، از جهتی در یکدیگر تنیده و از جهتی دور از هم بوده است. مشهورترین این آثار، عبارتند از «borderballads» که سروالترا اسکات (Sir Walter Scott)، در قرن نوزدهم آن را گردآوری کرد و مجموعه قصه‌های پریان ستیک (۱۸۹۳-۱۸۹۲) جوزف یاکوبس (Joseph Jacobs) که امروزه هم کودکان آن را دوست دارند.

بسیاری از بالادها و قصه‌های فولکلور، در خصوص شخصیت‌هایی هم‌چون رابین‌هود و شاه آرتور (Robin Hood and King Arthur)، در فاصله زمانی قرن‌های شانزده و هجده خلق شده‌اند. مخاطبان بسیاری از این آثار، همه‌گروه‌های سنی هستند. در آن دوره، تعدادی از ناشران و فروشندگان کتاب‌های کودکان، به چاپ و نشر آثار پیش پا افتاده و سرگرم کننده مشغول بودند که از این میان، می‌توان جیمز لامسدن (James Lumsden) (۱۷۵۰-۱۸۳۰) را نام برد که قصه‌ها و داستان‌های کودکانه وی عمومیت یافته‌اند و برخی هم به خاطر نویسندگانی هم‌چون برکوین و توماس دی (Berquin and Thomas Day) مشهور شده‌اند. افسانه‌های پریان و قصه‌های عامیانه قدیم، با جورج مک دونالد (George MacDonald) شکل گرفت و نویسندگان معاصر، هم‌چون وینیفرد فینلی (Winifred Finaly) و آریس مک فارلین

اصول عجیب و غریب» (۱۸۱۵) (Guy Mannering) در کنار احساسات رمانتیک و شخصیت‌هایی اسکاتلندی، الهامبخش سروالتراسکات (۱۷۷۱-۱۸۳۲) (Sir Walter Scott) بوده است و از آن پس، نویسندگان اسکاتلندی به مضامین تاریخی روی آوردند. رابرت لوییس استیونسن (۱۸۹۴-۱۸۵۰) (Rob-ert Louis Stevenson)، کتاب آدمربایی (Kidnapped) و استاد بالانتر (۱۸۸۸) (The Master of Ballantrae) را نوشت. هم‌چنین نامی میچی‌سون (متولد ۱۸۹۷) (Naomi Mitchison)، در کتاب‌های کودکان خود، به ترسیم افسانه‌های تاریخی و کلاسیک پرداخت.

دومین پیشرفت مهم قرن نوزدهم، با قصه‌های دریانوردی سبک مقامه تویپاس اسمالت (Tobias smallet) هم‌چون را در یک راندم (Roderick Random) (۱۸۵۸) و کتاب کاپیتان ماریات (Captain Marryat) آغاز شد. این حرکت در آثار آر.ام. بالانتین (۱۸۲۵-۱۹۸۴)، در جزیره گنج (Treasure Island) آر.ال. استیونسن و نیز در آثار گوردون استیبلز (Gordon Stables) (۱۸۴۹-۱۹۱۰)، عمق و غنای بیشتری یافت.

جان باچان (John Buchan) و آرتور کونان دوئل (Arthur Conan Doyle) نویسندگان خاص بزرگسالان، در ژانر ماجراجویانه، وارد دنیای مخاطبان جوان شدند. ساموئل روتر فورد کراکت (۱۸۵۹-۱۹۱۴) (Samuel Ruther for Crockett) نیز با کتاب مهاجمان (The Raiders) که به سبک استیونسن است، در این حوزه قدم نهاد. از ویژگی‌های کتاب‌های کودکان و خردسالان اسکاتلند وجود نشانه‌های عاطفی است که شاید در دیدگاه کودکان پیرترین جی.ام.باری (J.M.Barrie)، از همه بارزتر باشد. پرداخت روان‌شناختی او از این امر، توسط تعدادی از زندگی‌نامه‌نویسان بررسی شده است. مضمون ملموس «دوران کودکی»، به موازات جریان‌های غالب در خواندنی‌های کودکان، در آثاری هم‌چون وی.مک.گریگور (۱۹۰۲) (Wee Macgregor) جی.جی.بل (J.J.Bell) به چشم می‌خورد. این داستان با طرحی خنده‌دار و عاطفی، به موضوع پسرکی

ادینبرگ آغاز کرد و نویسندگانی هم‌چون کینگزتون (Kingston)، بالانتین (Ballantyne) و شارلوت ماریا تاکر (Charlotte Maria Tucker) با انتشار آثاری مطابق با تعلیمات انجیل، کار او را ادامه دادند. علاوه بر این‌ها، در قرن نوزدهم، نلسون چند مجله مذهبی مختص خانواده‌ها و کودکان هم منتشر کرد؛ از جمله روزنامه کودکان (۱۸۵۵-۱۹۲۵) (The children's Spck Paper) شاخه اسکاتلند که به ارتقای دانش مسیحیان در کلاس‌های تعلیمات دینی می‌پرداخت. هم‌چنین، مراکز دیگری مثل انجمن رساله مذهبی گلاسکو (Glassco Religious Tract Society) نیز در این زمینه فعال بوده‌اند. در پی ترغیب جهت تأثیری ماندگار بر آثار داستانی، ناشران محلی بسیاری هم‌چون جان ریچی (John Ritchie) به انتشار کتاب‌ها و نشریات ادواری مذهبی خاص کودکان روی آوردند که از آن میان، می‌توان به دیدمان جوان (The young Watchman) اشاره کرد.

در قرن نوزدهم، نویسندگان کودک بزرگی نظیر جورج مک دونالد (۱۸۲۴-۱۹۰۵) (George MakDonald) ظهور کردند. آثار به شدت مذهبی و تمثیل‌گونه وی برای بزرگسالان (مثلاً لیلیت (Lilith) (۱۸۹۵) و کودکان (مثلاً در پشت بادشمالی ۱۸۷۱) (At the Back of the North wind)، نمایانگر عقاید مذهبی سلتی نویسندگان اسکاتلندی و هم‌چنین تأثیرپذیری از مانتی‌سیسم آلمانی است. قصه‌هایی نظیر «آقای گیبی» (۱۸۷۹) (Sir Gibbie) نیز فضای واقعی اسکاتلند را تصویر کرده‌اند. تأثیر این قصه بر فانتزی‌های سی.اس.لوییس (C.S.Lewis) که آثار منتخب خود را در سال ۱۹۴۶ نوشت نیز مشهور است. اندرو لاتگ (۱۸۴۴-۱۹۱۲) (Andrew Lang)، یکی دیگر از نویسندگانی است که فانتزی‌های قدیمی را به تصویر کشیده است و کتاب‌های پریان «زنگی» او از کتاب پری آبی (۱۸۸۹) تا کتاب پرسی یاسی (۱۹۱۰) (The Blue Fairy Book, the Lilac Fairy Book) و داستان‌هایی مثل شاهزاده پریجیو (۱۸۸۹) (Prince Prigio)، هنوز هم مورد توجه کودکان و دانش‌آموزان قرار می‌گیرد.

قصه‌های تاریخی هم‌چون «راب روی» (۱۸۱۸) (Rob Roy) و «دا و

از یک خانواده کارگری گلاسکو می‌پردازد. رمان‌های کودکانه نویسنده‌گانی چون جی.اف.هنری (J.f.Hendry) و رابین جنکینز (Robin Jenkins) و زندگی‌نامه نویسان اسکاتلندی، از جمله کامیتون مکنزی (Compton Mackenzie) و نامی میچی سون (Naomi Mitchison) و نیل گان (Nei Gunn) نیز از این گونه است. تجسم دوران کودکی گان (Gunn) در «موج صبح» (۱۹۳۱) (Morning Tide) و «رودخانه هالند» (۱۹۳۷) (Highland)، به یادماندنی است و دنیای «ریچفار» (Reachfar)، اثر جین دانکان (۱۹۷۶-۱۹۱۰) (Jane Duncan)، علی‌رغم این که مخصوص مخاطبان بزرگسال است به اثر جالبی برای کودکان تبدیل شد. یکی از مضامین رمان سه‌گانه اسکاتز کوایر (Scots quair)، اثر لی وایز گراسیک گیبون (Sun- (Lewis Grassic Gibbon)، به خصوص آواز غروب (۱۹۳۳) (Sun- set Song)، پرداختن و به تصویر کشیدن دقیق رشد جنسی دخترکی به نام کریس گاتری (Chris Guthrie)، از دوران کودکی تا مرحله بلوغ و قهرمان شدن وی است.

ادبیات کودک اسکاتلند در قرن بیستم، از چند ویژگی و برجستگی مهم برخوردار است. مکان وقوع داستان‌های مجموعه مگی (۱۹۷۷-۱۹۷۴)، نوشته جوان لینگارد (Joan Lingard)، از گلاسکو تا ادینبرگ و هایلند را دربرمی‌گیرد. «فضای بازی» (The clearance)، روابط مهم و تأثیر تاریخ را به نمایش می‌گذارد. «اسکان جدید» (The Resettling)، به وضعیت ساختمان‌های استیجاری گلاسکو و «زیارت» (Pilgrimage) به امکانات نوجوانان در هایلند می‌پردازد. «تجدید دیدار» (The Reunion) نیز به دوران پس از بلوغ مگی مربوط می‌شود. «بیستمین روز جولای» (۱۹۷۰) تا گروهان‌های خوش شانس» (۱۹۷۶) (The Twelfth Day of July to Hostage to fortune) درباره نواحی شمالی ایرلند و عشقی است که در آشوب‌های مذهبی شکل می‌گیرد و شهرت آن نه تنها به دلیل برنامه آموزشی مدارس، بلکه به قدرت خود کتاب مربوط می‌شود.

مولی هانتز (Mollie Hunter)، یکی دیگر از نویسندگان مشهور بین‌المللی است. شهرت وی به ویژه به سبب کتب «صدایی از اربابها» (A sound of Chariots) است که نیمه سرگذشت نامه و یک داستان تاریخی مبتنی بر تحقیقات وسیع است. سایر هنرمندان و نویسندگان عبارتند از: ایونا مک گریگور (Iona McGregor) از نویسندگان ادینبورگ، مایری هدرویک (Mariri Hedderwick)، قصه‌گوی کتاب‌های تصویری، اسکولار آندرسن (Scoular Anderson)، تصویرگر کتاب‌های خنده‌دار، آیلین پاترسون (Aileen Paterson)، خالق مجموعه میسی (که ناشر آن شرکت انتشارات آمیسینگ است)، آلان کمپیل مک لین (Allan Camp- bel Mclean)، نویسنده کتاب‌های ماجراجویانه و لاوینیا درونت (Lavinia Derwent)، نویسنده تامی تروت (for Tummy Troat). علاوه بر این‌ها، از قدیم ژانر کتاب‌های خنده‌دار، در اسکاتلند پر بار بوده است که از آن میان می‌توان به کتاب «بینو و دندی» (The Beano and The Dandy)، نوشته دی.سی. تامسون (D.C. Thomson) اشاره کرد.

کاتلین فیدلر (۱۹۸۰-۱۸۹۹) (Kathleen Fidler) از جایگاه شهرتی خاص برخوردار است. شهرت وی نه تنها برای داستان‌هایی جذاب همچون «پسری با تبر برنزی» (۱۹۷۵) (The Boy with the Bronze Axe)، بلکه به خاطر جایزه‌های است که در زمینه داستان‌نویس به نام اوست. بلکی بوکر

(Blacky Books)، پایه‌گذار این جایزه، مسئول اداره و توزیع جوایز برندگان جایزه (Book Trust Scotland Award) است. «Quest for a kelpie prize» دومین جایزه مهم، به ابتکار «Canongate / BBC» (Radio Seotland شکل گرفته و به نام فرانسیس مری هنری (Fran- ces Mary Hendry)، اولین برنده آن، نامگذاری شده است. کانون گیت ادینبرگ، مجموعه‌ای با عنوان «کلیپها» (Kelpies) را منتشر کرده است که نوشته‌ها و تصویرگری‌های نویسندگان و تصویرگرانی همچون اریک لینکلتر (Eric Linklater)، لاوینیا درونت (Lavinia Derwent)، کاتلین فیدلر (Kathleen Fidler) و مولی هانتز (Mollie Hunter) را دربرمی‌گیرد.

علاوه بر موارد ذکر شده آثار چندی نیز وجود دارد که منشأ آن‌ها اسکاتلندی است. اسکاتلند، به لحاظ برخورداری از چند زبان قدیمی، دارای فرهنگی غنی است و سلتی یکی از این زبان‌ها محسوب می‌شود. ادبیات کهن زبان سلتی، برگرفته از ادبیات شفاهی و سرودهای قدیمی است و آثار جدیدی مانند بانیان و واتز (Bunyan and wats) نیز به این زبان نوشته شده است. کلیسا و انجمن‌هایی مثل «Spck» اسکاتلند اشاعه‌کنندگان اصلی این زبان هستند و مهم‌تر این که دستور زبان و درس‌های مقدماتی آثار مذهبی، به این زبان بوده است. امروزه ۹۰ درصد آثار کودکان به زبان سلتی، در آیس لس غربی (Wester Isles) و هایلند اسکاتلند منتشر می‌شود. استفاده از زبان سلتی، در کتاب‌های آموزشی مدارس و ادبیات آن، به عنوان وسیله ارتباطی آموزشی، بیشترین تأثیر را داراست. با تلاش آن کومان گاید هیلاچ (An Comunn Gaidhealach) (انجمن هایلند ۱۸۹۱) و شورای کتاب سلتی (۱۹۶۸) (Gaelic Books Council)، در دانشگاه گلاسکو که مورد تأیید شورای هنر اسکاتلند هم هست، چاپ و نشر کتاب به زبان سلتی تجدید حیات یافته است و در جهت تقویت آن کوشش‌هایی صورت می‌گیرد. امروزه انتشارات گایرم (۱۹۵۸) (Gairm)، بزرگ‌ترین ناشر سلتی به شمار می‌رود که کتاب ایان مک (Iain Mac) که روایت گوپه‌این (Ghobhainn)، از کلاه سواری کوچک قرمز (Little Red Riding Hood)، از نمونه آثار انتشار یافته آن است. اسراداگ (Sradag)، یک داستان سلتی خنده‌دار و کوتاه است که انتشارات گلاسکو، آن را در اوایل سال‌های دهه ۱۹۶۰ منتشر کرد.

استورنوی (Stornoway)، ناشر آسیر (Acair)، در سال ۱۹۷۷ آغاز به کار کرد و به طور عمده کتاب‌های مدرسه آیس لس غربی را منتشر می‌کند. همچنین، می‌توان به نشر برخی از آثار ترجمه اشاره کرد. نویسندگان و قصه‌پردازانی همچون آن لورن گیلیز (Anne Lorne Gillies)، مایرید هالس (Mairead Hulse) و فیونلاف مک لوید (Fionnlagh Ma- cleoid)، از مروجین فعال آثار کودکان سلتی هستند، ناشران کوچک، مانند لیزا دستوری (Lisa Storey) نیز جایگاه خود را دارند. این ناشر، آثار مدارس ابتدایی سلتی را منتشر می‌کند که مایری هدرویک به تصویرگری برخی از آن‌ها پرداخته است. علاوه بر این‌ها، زبان شفاهی و نوشتاری قدیم، در میان برخی از سلتی زبانان جوامع مهاجرپذیری همچون کانادا نیز رایج است.

در دنیای ادبیات کودکان، نویسندگان اسکاتلندی جایگاهی خاص دارند و به سهم خود آثاری منتشر می‌کنند. متونی که توسط اسکاتلندی‌ها نوشته شده، بیانگر توانایی آن‌ها در تفکر به زبان انگلیسی، ولی با احساس اسکاتلندی است و این امر، نتیجه پیوند موفقیت‌آمیز آن‌ها با قصه‌گویی قدیم است.